
SERİ

B

CİLT

51

SAYI

2

2001

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

ORMAN FAKÜLTESİ

DERGİSİ

ORMANCILIK ÖĞRETİM VE EĞİTİMİNDE YENİ ARAYIŞLAR

Prof. Dr. Ertuğrul GÖRCELİOĞLU¹⁾

Kısa Özet

Son yıllarda toplumların ormanlardan talep ve beklentilerinde meydana gelen değişiklikler, çeşitli düzeylerdeki ormancılık eğitim ve öğretim programlarının da yeni gereksinimler doğrultusunda yeniden gözden geçirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Bu amaçla 2001 sonlarında Rabat'ta FAO önderliğinde yapılan "Ormancılık Öğretimi Uzmanlar Toplantısı"nda üç gün boyunca bu konu üzerinde durulmuş, bazı öneriler ortaya konulmuştur.

Bu yazıda, sözü edilen toplantıda öne sürülen çeşitli düşünceler özetle aktarılarak, konu ile ilgilenenlerin bilgisine sunulmuştur.

1. GİRİŞ

Son yıllarda dünyanın birçok bölge ve ülkesinde ormancılık sektörü, orman kaynakları ve ormanların sağladığı mal ve hizmetler üzerindeki baskıyı arttıran yeni taleplere uyum sağlama, bu doğrultuda kendini yenileme, geliştirme ve değiştirme çabaları içine girmiştir. Liberalleşme, merkezîyetçilikten uzaklaşma, özel sektörün ve yerel toplumların rolünün giderek artması gibi küresel eğilimler, ormancılığın kurumsal yapısının değiştirilmesini zorunlu kılmakta, geleneksel olarak kamu sektörü niteliğinde olan bir çok sektörde yeni aktörlerin de rol alması gereksinimi ortaya çıkmaktadır. Bu doğrultuda tomruk ve odun üretiminden orman kaynaklarının -odun dışı orman ürünleri dahil- yönetimine doğru bir anlayış ve uygulama değişikliği gerçekleşmeye başlamış, aynı zamanda tek disiplinli (mono-disciplinary) bir yaklaşımdan, giderek disiplinler arası/çok disiplinli (inter-disciplinary) bir yaklaşıma doğru yönelim ortaya çıkmıştır. Günümüzde ormanların orman içinde ve dışında yaşayan çok sayıda insanın geçiminde oynadığı temel rolün yanısıra, çeşitli orman ekosistemlerinin sağladığı biyolojik çeşitliliğe, odun dışı orman ürünlerine ve ormanın diğer çevresel işlevlerine verilen önem ve gösterilen dikkat de

¹⁾ İ.Ü. Orman Fakültesi, Orman İnşaatı ve Transportu Anabilim Dalı

Yayın Komisyonuna Sunulduğu Tarih: 24.05.2002

artmaktadır. Kısaca söylersek, ormana verilen değer, esas itibarıyla bir orman kullanma modeline dayalı olmaktan çıkarak, ormanın sağladığı diğer hizmetlere ve aynı zamanda ekonomik, sosyal ve çevresel yararlarına dayandırılmaya başlamıştır.

Bu değişimin, ormancılığın algılanma ve uygulanma şekli ile ormancılık öğretim ve eğitiminin nitelikleri üzerinde de önemli etkileri olması kaçınılmazdır. Özellikle üniversite düzeyinde, geleneksel ormancılık programlarının, ormancılık sektöründe ve daha geniş anlamda toplumda görülen toplumsal, ekonomik ve çevresel değişimle uyumlu ve yeni taleplere karşı daha duyarlı ve sorumlu hale dönüştürülmesi için yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir.

İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesinde uzun yıllar öncesinden bu yana ormancılık yüksek öğretim programlarında zaman zaman yapılmış olan ve son zamanlarda yeniden yoğun biçimde ele alınan yeniden yapılanma ve akreditasyon çalışmaları da, bir yandan yukarıda değindiğimiz talep değişimine ayak uydurma, bir yandan da batı dünyasının eğitim standartlarını yakalama anlayışının yansımasıdır.

Bilindiği gibi Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), kuruluşundan bu yana ormancılık öğretim ve eğitiminde aktif rol oynamıştır. Bu bağlamda Örgüt bünyesinde 1956 yılında oluşturulan Ormancılık Öğretimi Danışma Kurulu (FAO Advisory Committee on Forestry Education/ACFE), ormancılık öğretim programlarındaki derslerin yeniden gözden geçirilmesi ve böylece bunların özellikle son 10-15 yılda ormancılık sektöründe hız kazanan önemli değişikliklerle uyumlu biçimde güncelleştirilmesi doğrultusunda özel bir çaba gösterilmesinin gerekliliğine dikkat çekmiştir. Bu kurulun çaba ve önerileri doğrultusunda FAO ile Fas'ın Kırsal Kalkınma, Sular ve Ormanlar Bakanlığının işbirliğinde 17-19 Ekim 2001 tarihleri arasında Rabat kentinde bir Ormancılık Öğretimi Uzmanlar Toplantısı yapılmıştır. Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Fransa başta olmak üzere dünyanın değişik ülkelerinden, çeşitli ormancılık öğretim ve araştırma kurumlarından ve FAO'dan çok sayıda uzmanın katıldığı bu toplantıda ele alınan konu başlıkları şöyle sıralanmıştır (FAO 2001):

1. Ormancılık sektöründe küresel değişimler ve bunların ormancılık eğitimine etkileri
2. Derslerin revizyonunda yaklaşımlar ve yöntemler
3. İzleme ve değerlendirme
4. Ormancılık öğretim programlarının güçlendirilmesi mekanizmaları ve araçları
5. Ormancılık öğretimine sistemik bir yaklaşım olarak "Herkes İçin Öğretim".

Bu yazıda, Ülkemizi ve Fakültemizi de yakından ilgilendiren ormancılık öğretim ve eğitiminin güncelleştirilmesi konusunda sözü geçen uzmanlar toplantısında yapılan saptamalar, ortaya konan öneriler ve kimi uzmanların ayrıntılı açıklamaları ana çizgileriyle özetlenmiştir.

2. SAPTAMALAR

2.1 Ormancılık Öğretiminin Bugünkü Durumu ve Güçlendirilmesi

2.1.1 Ormancılık Sektörünü Etkileyen Değişimler

a) Ormancılık Bilimindeki Değişimler

- Ormancılık bilimi, ormanların çok yönlü işlevlerine daha fazla önem vermeye başlamıştır. Bu bütüncül perspektif, toplumsal ve ekolojik orman sistemlerinin entegre edilmesi suretiyle, ormanlara sistemik bir şekilde bakılmasını gerektirir.

- Ormanlık alanlar içinde ve dışında yaşayan insanların geçimleriyle bağlantılı -yaban hayatı ve ikincil orman ürünleri gibi- birçok odun dışı orman ürünleri, ayrıca ormanların sağladığı -biyolojik çeşitliliğin korunması, iklim değişikliğinin yumuşatılması, suyun korunması vb gibi- çeşitli hizmetler, toplum tarafından yeni baştan değerlendirilmektedir.
- Ormanlar dışındaki ağaç üretim ve yönetiminin önemi giderek artmaktadır.

b) Küresel Toplantılar ve Orman Politikaları

- Küresel orman politikasının ilkeleri ve uluslararası toplantılarda varılan anlaşma ve uzlaşmalar, arazi ve su kullanan değişik sektörlerle yeterince uymamaktadır.

c) Orman Yönetim Uygulamaları ve Teknolojileri

- Ormanlardan beklentiler, ormandan yararlanan tarafların sürekli genişleyen talepleriyle de ilgilenilmesini içerecek şekilde büyümektedir.
- Ormanlar, gıda güvenliği ve yoksullukla mücadele konularıyla sıkı sıkıya bağlantılıdır; ancak günümüzde ormancılığı geliştirme etkinliklerinde bu bağlantılar üzerinde yeterince durulmamaktadır.

d) Öğretim Sistemleri, Bilgilendirme ve İletişim Teknolojileri

- Farklı düzeylerdeki ormancılık öğretim kurumlarıyla ilgili yasal çerçeveler, çoğu zaman gerekli değişiklikleri yapabilme esnekliği tanımamaktadır.
- Bugün geçerli olan ormancılık öğretiminin amaçları, içeriği ve öğretme-öğrenme yöntemleri, ormanları korumanın, orman amenajmanının ve sürdürülebilir kalkınmanın değişen gereksinimlerine yeterince cevap veremediği gibi, gıda güvenliği ve yoksulluğun giderilmesi ile ilgili konuları da yeterince kapsamamaktadır.
- Bilgilendirme ve iletişim teknolojileri büyük ölçüde gelişmiştir; fakat bunlar, ormancılık öğretim ve eğitiminin hızla yaygınlaştırılması için bir araç olarak yeterince kullanılmamaktadır.

2.1.2 Bu Değişikliklerin Ormancılık Öğretimine Etkileri

- Öğretme-öğrenme sisteminin yeniden düzenlenmesi, bilgiyi güncelleştirmek amacıyla -gerçek örneklerle dayalı olarak eleştirel düşünme becerileri, analiz etme ve problem çözme becerileri gibi konularda- sürekli öğrenme için niteliklerin geliştirilmesi gereklidir.
- Ormancılık öğretiminin ders programları ve ders içerikleri, toplumun ormanların sağladığı mal ve hizmetlere verdiği değerlerdeki değişimlere cevap verebilmelidir.
- Programdaki konulara, sosyal ve ekonomik yönler de dahil olmak üzere, ders ve konular arasında bağlantı kuracak disiplinler arası bir odaklanmaya gereksinim vardır.
- Öğretme yaklaşımları, genelden (bütüncül perspektiften) özele gidecek şekilde sıralanmalı ve sosyal, ekonomik ve biyofizik dinamikleri ele alınmalıdır.
- Ormancılık öğretimi, her tip orman kaynakları yönetimi, korunması ve sürdürülebilir gelişimi için, teknik ve politik düzeyde entegre bir yaklaşımın gerekli olduğunu vurgulamalıdır.

- Ormancılık öğretimi, ormancılıkla tarımsal sürdürülebilirlik arasındaki, daha spesifik olarak da toplumun çeşitli sektörlerinin geçim koşulları arasındaki ilişki bakımından gıda güvenliği ile gelir yaratma arasındaki bağlantıya dikkat çekmelidir.
- Ormancuların görevleri arasına, ormanı kullananlarla ve ondan herhangi bir şekilde yararlanan taraflarla girişilecek diyaloglarda tavsiyelerde bulunacak bir rol üstlenmek de dahil edilmelidir. Bunun için ise toplumla ilişkilerde becerilerin geliştirilmesi gerekir.

2.2 Derslerin Revizyonu, Geliştirilmesi ve Uygulanması

a) Genel Bakış

- Ormancılık öğretiminde görev alan öğretim elemanları ve eğitimlerde, ormancılıkta ve ormancılık eğitim-öğretiminde ortaya çıkan ve çözüm getirilmesi gereken yeni sorunlardan, ayrıca ormancılıktaki yeni fırsatlardan haberdar olma, buna bağlı olarak da programlardaki ve ders içeriklerindeki değişiklik gereksinmelerini kavrayıp gereğini yapma kapasitesi geliştirilmelidir.
- Ormancılık öğretim kurumları, konu ile ilgili diğer kurum, kuruluş ve taraflarla diyalog kapasitelerini geliştirmelidir.
- Meslekte çalışan ormancılar arasındaki yetki boşlukları net olarak belirlenmeli ve bu konu derslerin revizyonunda göz önünde bulundurulmalıdır.

b) Öğretme-Öğrenme Yöntemleri

- Öğretme-öğrenme yöntemleri, öğrencilerin bilgiyi arayıp bulmaları için gerekli olan analitik düşünmeyi, bilginin geliştirilmesini, beceri ve davranışları güçlendirmelidir.
- Öğretme-öğrenme yöntemleri, uygulamalara ağırlık vermeli, spesifik sorunların analiz ve çözümünü kapsayan çalışmaları yeterince içermelidir.

c) Kaynaklar

- Ormancılık öğretiminde ilgi ve nitelik, pratik öğretme-öğrenme deneyimlerini kolaylaştırmak amacıyla kaynak ayrılması suretiyle güçlendirilebilir.
- İnsan ve para kaynaklarındaki yetersizliği gidermek üzere ormandan yararlananlarla, gönüllü kuruluşlar (sivil toplum kuruluşları) ile ve araştırma kurumlarıyla işbirliğine gereksinme vardır.

d) Öğretim Elemanlarının Kapasitesini Geliştirme Süreçleri ve Karakteristikleri

- Ormancılık öğretiminde görev alan öğretim kadrosunun performans kriterleri, ormancılık öğretiminde dikkate alınması ve çözüm getirilmesi gereken yeni sorunlarla bağlantılı olarak gözden geçirilmeli ve yeniden açık biçimde ortaya konmalıdır.
- Ormancılık öğretiminde görev alan öğretim elemanlarına ve eğitimlere, gelişmeleri ve aktif ve katılımcı öğretme-öğrenme becerileri kazanmaları için destek sağlanmalıdır.

e) İzleme ve Değerlendirmenin Bileşenleri ve Süreçleri

- Sorun çözme becerilerinin değerlendirilmesine daha fazla önem verilmelidir.
- Performans değerlendirmelerine öğrenci ve mezunları izleme stratejileri de dahil edilmeli ve bu izleme, potansiyel işverenlerle işbirliği yapılarak gerçekleştirilmelidir.

2.3 Kurumsal (Örgün) ve Kurum Dışı Eğitimle, Ayrıca Medya Aracılığıyla Ormancılık Konularında Kitlelerin Eğitilmesi

- Kırsal kalkınma, çoğu kez ormancılık eğitim-öğretim programının önemli bir parçası olarak düşünülmemektedir. Yoksulluğun azaltılmasında, gıda güvenliğinin ve yeterli yaşam standardının sürdürülebilmesinde ormancılığın ve diğer disiplinlerin rolünün önemini bilen bir anlayışın benimsenmesine gereksinme vardır.
- Ormancılık öğretim programları, ilgili diğer disiplinleri entegre ederek disiplinler arası inceleme-araştırma-uygulama ünitelerinin kullanılmasına kolaylık sağlamamaktadır. İlgili diğer disiplinleri entegre eden ormancılık öğretim programlarının geliştirilmesi gereklidir.
- Ormancılık öğretim programları, ormanları kullanan ya da orman içinde yaşayan toplulukların çıkarlarıyla yeterince ilgili değildir. İlgi gösterilmeyen konulara, sürdürülebilir kaynak kullanımında ve yönetiminde ormandan yararlananların (kullanıcıların) sorumluluk ve hakları da dahildir.

2.4 Ormancılık Öğretim Kurumlarının Ortak Çalışmalar Yapması ve Bilgi Alışverişinde Bulunması İçin Mekanizma ve Araçlar

- Ormancılık öğretim kurumları, ulusal ormancılık gündemlerinin oluşturulmasında yeterince katılımcı davranmamaktadır.
- Her düzeydeki ormancılık öğretim-eğitim kuruluşları arasında bir ağ oluşturulması yaşamsal bir öneme sahiptir. Meslek kuruluşları (odalar ve benzerleri) böyle bir işbirliğini güçlendirmeleri doğrultusunda cesaretlendirilip desteklenmelidir.
- Ormancılık alanındaki ve ilgili sektörlerdeki eğitim-öğretim, araştırma ve geliştirme kurumları arasında olanaklar ölçüsünde işbirliğini ve entegrasyonu kolaylaştıracak mekanizmaların oluşturulmasına gereksinme vardır.
- Ormancılık eğitimi verenler, ortak etkinliklerden, bilgi paylaşımından, karşılaştırma olanaklarından ve benzeri etkinliklerden yararlanmak üzere bölgesel ormancılık çalışmalarına yeterince katılmamaktadır.
- Öğretimde yüksek standarda ulaşmak için nitelik (kalite) denetimleri gereklidir. Buna bölgesel ve uluslararası karşılaştırmalar da dahildir.
- Ormancılık eğitim-öğretimi daha çekici ve daha heyecan verici duruma getirilmelidir. Bu amaçla, kamusal ve özel medyada ormancılığı ve ormancılık mesleğinin algılanış biçimini (imajını) daha iyiye götürmek üzere yer ve zaman ayrılmasının yolları araştırılıp bulunmalıdır.

3. KONUYA İLİŞKİN ÇEŞİTLİ UZMAN GÖRÜŞLERİ

Bu başlık altında, Giriş bölümünde sözünü ettiğimiz Rabat Toplantısına katılan uzmanlardan bazılarının görüşlerini aktarmak yararlı olacaktır.

FAO Ormancılık Bölümü Araştırma ve Eğitim Servisi Şefi Tage Michaelsen'in görüşleri şöyle özetlenebilir:

"Benim gibi bu toplantıya katılan birçok kişi, ormancılık öğrenimini, ormancılardan ormanları devlet adına ya da diğer büyük arazi sahipleri adına yönetmelerinin beklendiği bir dönemde yapmışlardır. O dönemde yönetimin başlıca hedefi, ormanlardan sürdürülebilir bir tomruk/hammadde odun verimi elde etmek ve birkaç orman yan ürünü/ikincil orman ürünü sağlamaktı. Bunun gerçekleşebilmesi için, orman içinde ve yakınında yaşayan kırsal nüfusun tarım alanı kazanma, hayvan otlatma ve kaçak kesim/üretim yapma amacıyla ormana yasa dışı müdahalelerini kontrol etmek üzere orman koruma memurları çalıştırılıyordu.

1980'li yılların ortalarında kimi insanlar "ormanların ormancılar eliyle işletilemeyecek kadar önemli olduğu"nu söylemeye başlayınca, biz ormancılar bunun "şaka" olduğunu düşünüp reaksiyon gösterdik. Ormancılık öğrenimi görmüş olan ve bu meslekte yıllarını harcayan bizler, o sıralarda gelecek yirmi yılın getireceği değişikliklere hazırlıklı değildik. Sürdürülebilir orman yönetimi, ormandan beklentisi olanlarla diyalog, anlaşmazlıklara karşılıklı çözüm aranması, ormanın çevresel fayda ve hizmetleri gibi birçok terim henüz ortaya çıkmamıştı ve bu doğrultudaki düşünceler ortaya konmaya başlandığında da, bazen bunların önemini en geç anlayan ya da kabul eden de yine biz ormancılar olduk.

Ormancılık mesleği sahipleri olarak bunun niçin böyle olduğunu kendimize sormalıyız. Toplumlar, sürdürülebilir orman yönetimine yönelmesi taleplerinin yerine getirilmesi için niçin ormancı olmayanlardan destek bulmaya yönelmektedir? Ve niçin ormancılar çoğu kez değişimi desteklemekten çok değişime direnen meslek grubu olarak algılanmaktadır?

Bunun nedenlerinden biri, ormancılık eğitim-öğretiminin, ormanların ve ürettiği mal ve hizmetlerin toplum tarafından algılanış biçimindeki dramatik değişimlere karşı çıkma yerine, bu değişimler doğrultusunda kendine düşeni yapma becerisi kazandıramamış olmasıdır. Birçok durumda, ormancılık öğretim kurumlarının ormancılara bugün karşımıza çıkan ve dahası ileride karşımıza çıkabilecek olan koşullarla başa çıkabilecek nitelikte değil, geçmişteki durum ve koşullara çözüm bulabilecek nitelikte bir eğitim vermiş olduğunu söylemek, abartılı bir ifade olmaz sanıyorum.

Ormancılık mesleği, sahip olduğu zengin geleneklerden gurur duymaktadır. Ancak, modern toplumun müzakere masasındaki yerimizi yeniden kazanmak istiyorsak, herşeyden önce sürdürülebilir orman yönetimine katkıda bulunmak için elden geleni yaparak, toplumun taleplerine ilgisiz kalmadığımızı göstermeliyiz.

Son yirmi yılda, ormanların sağladığı çeşitli mal ve hizmetlerle, orman sahiplerinin yanı sıra- çeşitli ilgi grupları aracılığıyla- toplum da ilgilenmeye başlamıştır. Bugün, farklı gruplar aynı ormana farklı gözlerle bakabilmekte, örneğin bir grup ormanı iş ve gelir kaynağı olarak görürken, başka bir grup ormanı biyolojik çeşitliliğin kaynağı olarak nitelendirmektedir. Öte yandan bir grup ormanı toprak ve su kaynaklarını koruyan vejetasyon olarak nitelerken, diğerleri onu karbon depolama alanı, rekreasyon ve duygusal yenilenme yeri ya da tarım ve benzeri amaçlarla kesilip yok edilmesi (açılması) gereken arazi olarak görür.

Bugünün ve yarının ormancısı sadece çoğu kez birbiriyle çelişen bu görüş ve beklentilerin farkında olmakla kalmamalı, sürdürülebilir orman yönetiminin gerçekleştirilebilmesi için

gerekli olan karmaşık ve politik açıdan hassas diyaloga ve uzlaşma çabalarına katılabilecek ve katkıda bulunabilecek niteliklere sahip bulunmalıdır.

Ancak bu söylediklerimiz, silvikültürün, tomruk ve diğer orman ürünleri üretiminin geçmişte kaldığı anlamına gelmez. Tam aksine, birincil orman ürünlerinin uluslararası ticaretteki yeri giderek artmakta, doğru tür ve orijin seçimi, fidanlık ve dikim teknikleri, orman koruma önlemleri vb gibi hususlar her zamanki önemini korumaktadır. Bizim yapmamız gereken görev ormancılık ders programlarını, bu konulardaki bilgilerin yerine başkalarını koyacak ve ormancılığı tümüyle sosyal konularda eğitim veren fakültelere bırakacak şekilde düzenlemek değildir.

Herhalde en büyük değişiklik, biz ormancıların hizmet ettiğimize inandığımız kişi ve kurumlarla ilgili olacaktır. Ülkeler orman yönetiminin sorumluluğunu büyük ölçüde lokal topluluklara yönlendirirken, ormancılar çoğu kez doğal kaynakların günü geçmiş merkezi yönetiminin son sığınağı ve savunucusu olarak algılanmakta ve büyük ormanlık araziler hakkında önemli kararların tek elden verildiği zamanların özlemi içinde oldukları ileri sürülmektedir. Oysa o günler artık geride kalmış, çoğu durumlarda o zamanın ormanlarından da eser kalmamıştır.

Gelecek, geçmişten daha da karmaşık olacaktır. Yeni orman sahiplerinden ve yasal ilgi gruplarını temsil edenlerden çelişkili ve ormancılık bilimiyle bağdaşmayan emirler alacağımız kuşkusuzdur. Geriye kalmış olan ve yeniden tesis edilmiş ya da ıslah edilmiş bulunan ormanların sağladığı mal ve hizmetler bakımından bizden bugünkünden daha fazla şeyler beklenecektir.

FAO, yeni ormancı kuşakların bu değişimleri kabul edip onlarla başa çıkabilmelerine katkıda bulunacak tavsiyeleri formüle etmek üzere burada toplanan uzmanların varacağı sonuçları, büyük umutlarla ve bu tavsiyelerin gerçekleşmesi arzusuyla beklemektedir."

Uzmanlar toplantısında deneyimlerini bir bildiriyle sunan Afrikalı iki ormancılık eğitimi uzmanı, Kenya'dan August B.Temu ve Uganda'dan Wilson Kasolo'nun görüş ve düşüncelerini ise şöyle özetleyebiliriz:

"Değişik yazarlar ders programı (curriculum; müfredat) terimini farklı biçimlerde tanımlamaktadır. Skilbeck (1984)'e göre bir ders programı, bir okul çatısı altındaki ya da okul dışındaki öğrencilere çeşitli ve çok sayıdaki deneyimlerin kazandırılıp arttırılması ve düzene sokulması için bir çerçevedir. Rogers ve Taylor (1998), bir ders programını, eğitim ya da öğretim kurumları tarafından planlanan ve yönlendiren öğrenmenin (öğrenimin) tümü olarak tanımlamaktadır. Jarlind (1998)'e göre ise, bir ders programı aynı zamanda öğretme ve öğrenme süreçlerinin işlenmesinde de yardımcı olur. Görüldüğü gibi, farklı biçimlerde ifade edilmiş olsa da genel mesaj, bir ders programının, bir kurumsal yapı içinde ya da dışında gruplar ya da kişiler için planlı/organize öğretme ve öğrenme amacıyla oluşturulmuş bir çerçeve olduğudur.

Biz bir ders programını, öğrencilerin belli bir çalışma alanında belirli bir yeterlilik düzeyine ulaşmaları için mantıklı bir sırayla geliştirilmiş (teorik ve pratik) öğretme ve öğrenme düzeni olarak düşünüyoruz. Bir ders programı konunun özünü kapsayan bir içeriğe, aktarılma yöntemlerine sahiptir ve bunun uygulanması için kaynakları belirtir. Bir ders programı, genellikle dersleri ve bunların konu başlıklarını veren bir "syllabus" tan daha geniştir. Bir "syllabus", öğretilen dersleri, her dersin içinde ele alınacak konuları, amacı ve uygulama şeklini belirtmeden verir. Ancak bir ders (müfredat) programında ("curriculum" da) her zaman o müfredat programının amaç ve hedeflerinin açıklanması gereklidir. Amaç ve hedefler, bu programdan mezun olanların ne tür bir yeterliliğe sahip olacağı sorusunu yanıtlar. Örneğin bir tarımsal ormancılık (agroforestry) müfredat programının amaç ve hedefleri şunlar olabilir:

- Çeşitli tarımsal ormancılık durumlarındaki bilimsel temeli anlayıp analiz etmeye yeterli bilgiyi mezunlara kazandırmış olmak.
- Mezunların tarımsal ormancılık üretim sistemlerinin geliştirilmesinde ve yönetiminde beceri ve uygulama yeteneği kazanmış olmalarını sağlamak.
- Mezunların sosyoekonomik becerilerini geliştirerek, onların tarımsal kaynakları insanın kalkındırılması kapsamında algılamalarını ve üretim sistemlerinin sürdürülebilirliğinin önemini anlamalarını mümkün kılmış olmak.
- Mezunların, tarımsal ormancılığın diğer arazi kullanma pratikleriyle entegrasyonunu teşvik edecek mekanizmaları yaratarak lokal, ulusal ve küresel arazi kullanma ve koruma gereksinmelerini karşılama hedefini gerçekleştirme yeteneğine sahip olmalarını sağlamak.
- Mezunları, tarımsal ormancılıkta ve ilgili arazi kullanma etkinliklerinde bağımsız planlama, uygulama, izleme ve değerlendirme yapabilecek bilgi ve becerilerle donatmak.
- Mezunların meslektaşlarıyla, çiftçilerle, işçilerle ve diğer kişilerle insanlararası ilişkisel becerilerini geliştirmek.

Bir müfredat programının amaçlarının, öngörülen eğitimin çeşit ve düzeyi ile bu eğitimin hedef grubuna bağlı olacağı açıktır. Eğitim programları ve müfredat, ancak eğitim amaçları değiştiği takdirde değiştirilebilir. Bu nedenle herhangi bir müfredat programını yeniden gözden geçirmek için tüm sektörün ve sektörde yer alan, bir mezunun yeterliliği konusunda ortaya çıkan ya da beklentilerimizi değiştiren değişikliklerin analiz edilmesi gerekir.

Toplumun, özellikle de kırsal kesimde yaşayanların geçim ve yaşam koşulları bağlamında ormancılıkla çok yakından ilişkili belirli konular vardır ve bunlarda ortaya çıkacak herhangi bir değişiklik, özellikle gelişmekte olan ülkelerde genel olarak toplumun ormancılığa bakışını etkiler. Bu konular su ve enerji temini, insan ve hayvanların barınma gereksinimleri, gıda, tarımsal üretimin sürdürülebilirliği, hayvan yemi temini ve çevre kalitesinin korunup sürdürülmesidir.

Bu konuların ormancılıkla ilgisini kısaca şöyle anımsatalım:

- Su, insanların refahını her yönüyle ilgilendirir. İyi bir orman yönetimi, yıl boyunca iyi ve yeterli su teminini garanti altına alarak tarım, sağlık ve enerji gibi diğer sektörleri de etkiler.
- Özellikle kırsal kesimde odun ve odun kömürü, hâlâ çok önemli bir enerji kaynağı olarak kullanılmaktadır. Bunlar orman ürünüdür. Ayrıca hidroelektrik üretimi de ormanlık havzaların önemli bir ürünü sayılmalıdır.
- Bütün teknolojik gelişmelere rağmen hammadde odun, başlıca yapı malzemesi olarak konut yapımındaki yerini korumakta ve odun kökenli yapı malzemeleri giderek çeşitlenmektedir.
- Gıda ve tarımsal üretim bakımından ormanların rolü eskiden beri bilinmektedir. Ormancılıktaki başarı, tarımın sürdürülebilirliğinin sigortasıdır. Tarımda verimi ve sürdürülebilirliği destekleyecek bir strateji de, tarımla uğraşanların ihtiyaç duydukları birincil ve ikincil orman ürünlerini tarım alanlarında kendilerinin yetiştirmelerine yardımcı olunmasıdır. Tarımsal ormancılığın (agroforestry) özü budur. Ormancılık müfredatında bu konu da vurgulanmalıdır.
- Hayvan yemi kalitesi ve temini, hayvancılığın çoğunlukla kırsal alanda ve açık sistem olarak sürdürüldüğü gelişmekte olan ülkelerde büyük önem taşır. Keçi, koyun ve sığır

sürülerinin hergün kırsal alanda ve orman içinde dolaşıp beslenmeye bırakıldığını görüyoruz. Buna karşılık hayvancılığın taze ve kuru yem gereksinimini doğal yoldan tarım alanlarında, orman içi ve dışı mer'alarda ve seyrek ağaçlık alanlarda yetiştirme ve geliştirme yoluyla karşılama olanaklarını ortaya çıkarmak amacıyla çok az çalışma ve araştırma yapılmaktadır. Yaban hayvanlarının beslenmesi de ayrı bir konudur ve önemle üzerinde durulması gerekir. Yaban hayatı endüstrisinin geliştirilmesi için ormancılar ve yaban hayatı uzmanları açısından büyük fırsat ve olanaklar vardır.

- Çevre ve biyolojik çeşitlilik açısından ormanların ve ormancılığın rolü tartışılmaz niteliktedir. İyi bir ormancılık uygulamasının yan ürünü olarak genellikle pozitif çevresel dışsallıklar ortaya çıkar. Çevre kalitesi için çoğu zaman özel bir ıslah çalışması yapmaya da gerek yoktur. Orman kaynaklarının sürdürülebilir yönetimine ve korumaya önem verilmesi yeterli olacaktır.

Yukarıda özetlenen hususlar, ormancılığın disiplinler arası (interdisipliner) ve çok disiplinli (multidisipliner) karakterini ortaya koymaktadır. Bunlardan herhangi birinde politika ya da uygulama düzeyinde ortaya çıkacak bir değişiklik, ormancılığı etkileyecektir. Böyle durumlarda ormancılık eğitiminde müfredat değişikliği gerekse de, bu yeterli olmaz; tarım ve hayvancılık başta olmak üzere ilgili tüm alanlarda koordinasyona gitmek ya da mevcut koordinasyonu yeniden gözden geçirmek gerekir.

Şu gerçek gözden kaçırılmamalıdır: Ormancılığa artık entegre doğal kaynak yönetiminin bir parçası gözüyle bakılmaktadır. Bu durum, ormancılığın amaç ve hedeflerini fazlasıyla büyütüp genişletmiştir. Böylesine büyük bir sistemin yönetilmesi için gerekli olan bilginin boyutu ve kapsamı da o ölçüde büyük ve geniştir.

Gelişmekte olan ülkelerin uyguladığı ya da uygulamak zorunda olduğu ormancılık, tarım ve kırsal kalkınma programları, bu alanlarda eğitim gören insanların formasyonlarında da bazı değişiklikleri zorunlu kılmaktadır. Birçok ülkede ormancılık eğitiminin uzun bir geçmişi vardır. Ancak, ormancılığın diğer birçok disiplinlerle bu kadar yakın ve önemli bağlantıları olduğu, günümüzde daha iyi anlaşılmaya başlanmıştır. Bu da bizi, ormancılık eğitiminin kapsam ve içeriğini yeniden düşünüp gözden geçirmeye zorlamaktadır. Geçmiş yılların ormancısı, yeni düşüncelerle, politikalarla ve davranış değişiklikleriyle başa çıkabilme baskısı altındadır. Dolayısıyla, ormancılık ders programlarının gözden geçirilmesini gerektiren nedenlerden biri, ormancılıktaki ve bağlantılı sektörlerdeki önemli değişimlerdir.

Geleneksel olarak, ormancılık öğrenimi görenlerin hemen hemen tümü yakın zamanlara kadar ormancılık örgütlerinde (kamu sektöründe) istihdam ediliyordu. Bugün ise ormancılık alanındaki özel girişimler, kendi kendine iş kurma, toplum ormancılığı ve benzeri olanaklar gelişip yaygınlaşma eğilimindedir. Birçok ülkede ormanların yönetiminde kamu sektörünün rolü, politikanın belirlenmesine ve daha ziyade düzenleme ve izleme fonksiyonlarına doğru yönelmektedir. Kısacası, iş olanakları ve profilleri değişmektedir ve ormancılık öğretiminde müfredat da buna uyum sağlamalıdır. Son yıllarda –ormancılık öğrenimi görenler de dahil olmak üzere– yüksek öğretim mezunlarının çoğu iş bulamamaktadır. Bazı ülkelerde suç oranlarının arttığı, ayrıca suç işleyenlere öğrenim görmüş gençlerin de eklendiği gözlenmektedir. Ormancılık öğretim kurumlarından mezun olanların çeşitli işlerde başarılı olabilecek bir esneklik ve yeterlilikte yetiştirilmelerini sağlamak üzere ders programlarının ve içeriklerinin gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Ders programlarının ve içeriklerinin, başka bir deyişle müfredatın geliştirilmesi, öğretme ve öğrenme etkinliklerinin, bu arada arzu edilen amaçlara ulaşma yollarının belirlenmesi, plan-

lanması ve organize edilmesi sürecidir. Öte yandan müfredatın gözden geçirilmesi, mevcut olan bir programın etkinliğinin öğretim kurumunun içindeki ve dışındaki gelişmeler karşısında tartılıp ağırlıklandırılması demektir. Sözü edilen gelişmeler, belli bir müfredat programının içerik ve işleme yöntemlerinin yeniden gözden geçirilmesini gerektiren politik ve kurumsal değişikliklerle, ya da çalışma ortamında meydana gelen değişikliklerle bağlantılı olabilir. Müfredatın gözden geçirilmesinde amaç, öğrencilerin bir programdan elde edebileceği bilgi, beceri ve davranışların geliştirilmesidir.

Belli amaçlar doğrultusunda bilgi ve beceri sahibi insan yetiştirmek üzere bir öğretim-egitim programının oluşturulmasında çeşitli yaklaşımlar vardır. Bunlardan birincisi ve dünyada en yaygın olanı klasik yaklaşım'dır. Bu yaklaşımda, ilgili alandaki eğitim gereksiniminin ayrıntılı bir analizi yapılır ve bundan yararlanılarak eğitim amaçları belirlenir. Bundan sonra uzman ve yetkililerden oluşan küçük bir grup ders programını oluşturarak bunun uygulanma ve değerlendirme esaslarını da ortaya koyar. Bu yaklaşım yukarıdan aşağıya bir yaklaşımdır ve başarısı, uzman ve yetkililerin oluşturduğu küçük grubun konunun her alanında tüm çıkar gruplarının¹⁾ yararına olacak en iyi çözümü bulacakları varsayımına bağlıdır.

Yaygın olarak uygulanan başka bir yaklaşım öğretim kadrosunun başlattığı ve kontrol ettiği ders programı/müfredat geliştirme sürecidir. Bu süreçte özellikle fakültelerde öğretim kadrosu, bir programın gözden geçirilmesi ve uygulanması sorumluluğunu tümüyle üzerine alır. Bu süreçte öğretim kadrosu isterse çıkar gruplarının görüşüne de başvurabilir, fakat normal olarak sürecin kontrolü tümüyle kendilerindedir. Bu yaklaşımdaki en büyük risk, sonuçta bilgi bakımından zengin, fakat uygulama becerisi ve davranışla ilgili hususlar bakımından zayıf bir programın ortaya çıkması olasılığıdır. Tipik olarak fakülte öğretim üyeleri kendi uzmanlık konularına daha fazla zaman ve kaynak ayrılması için çaba gösterirler ve bu durum, programın iç tutarlılığını ve bütünlüğünü sağlayacak konulara yeterli yer bırakmadığı gibi, mezunların genel anlamda yeterliliğinin artırılması potansiyelini de dumura uğratar. Bu zayıflıklarına rağmen birçok üniversite ve fakülte bu süreci benimseyip izlemektedir. Bu yaklaşımın değişik bir şekli de söz konusudur ve bunda analizlerin yapılması ve taslak halinde bir programın oluşturulması görevini üniversite ya da fakülte dışından uzman/danışmanlar üstlenir. Bu taslak program daha sonra üniversite ya da fakültenin akademik kurullarında tartışılarak –aynen ya da kimi değişikliklerle– onaylanır.

Bazen derslerin öğretim üyeleri, konu ile ilgili bilgilerde değişiklikler olduğunu anlar. Fakat kurumda dersleri ve içeriklerini yeniden gözden geçirme eğilimi olmayabilir. Bu durumda öğretim üyeleri, kendi derslerini ve ders notlarını gözden geçirerek yeni bilgileri öğretime katarlar. Bu gizli süreç çok etkili olabilir; fakat resmiyete dökülmediğinden, öğrencilerden başkası tarafından farkedilmez. Küçük değişiklikler için başvurulabilecek en iyi yol budur. Ancak, ders konularındaki ya da öğretme yaklaşımlarındaki önemli değişiklikler, öğretim programının tümüyle çarpıtılması sonucunu doğurabilir. Bir konunun (ders içeriğinin) ve öğretimi yaklaşımlarının tek başına ele alınması, diğer konularla bağlantısının düşünülmemesi ve programdaki diğer derslerde yapılan ya da yapılması planlanan değişikliklerle koordine edilmemesi, bu çarpıklığı ortaya çıkarır. Buna ek olarak ders programından bazı dersler çıkarılarak yeni konulara yer açılabilir. Yıllar alan böyle bir süreç, zayıf ve kendi içinde bağlantısız, tutarsız bir ders programının ortaya çıkması ile sonuçlanır. Bazı kurumlar bu süreci bir fakültenin akademik özgürlüğü kapsamında düşünmektedir.

¹⁾ Çıkar grupları, bir sürecin ya da bir kararın sonuçlarından doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak etkilenecek olan insanlar ve kurumlardır. Öğretim programları açısından çıkar grupları, normal olarak mezunların potansiyel işverenleri, öğretim kurumlarının öğrencileri ve öğretim elemanları, ayrıca politikayı oluşturanlardır. Bu gruplar ilgi grupları olarak da adlandırılmaktadır.

Son zamanlarda tüm ilgililerin (çıkarcı gruplarının) kendilerini etkileyecek tartışma ve kararlarda söz sahibi olması şeklindeki katılımcı süreç felsefesi ortaya çıkmıştır. Bu süreç eğitim-öğretim konularında da uygulanmaktadır. Bu süreçte ilgili çıkarcı grupları arasında karşılıklı düşünce, deneyim ve bilgi alışverişi söz konusudur. Müfredat programının katılımcı süreçle yeniden gözden geçirilmesinde başlıca aşamalar şunlardır:

- İlgi (çıkarcı) gruplarının dikkatle tanımlanıp analiz edilmesi.
- Adil bir temsilin gerçekleşmesi için çıkarcı gruplarının ilgi derecesinin belirlenmesi.
- İlgi (çıkarcı) gruplarının sistematik bir önem/etki analizine tabi tutulması.
- Sorunlu ders (müfredat) programının gözden geçirilmesi için bir çalışma toplantısı yapılması.

Yukarıda çeşitli yönleriyle değinilen hususlardan çıkarılabilecek sonuçları şöyle özetleyebiliriz:

Ders (müfredat) programlarının gözden geçirilmesini gerektiren birçok neden olabilir. Ne var ki, böyle bir çalışmaya girişmeden önce şu noktaların kesinleştirilmesi gerekir:

- Mevcut program içerik ve/veya bu içeriğin sunumu (kurumlar, tesisler, insan kaynakları, parasal kaynaklar, anlatım/öğretim yöntemleri bakımından) tatmin edici değildir.
- Durumun iyileştirilmesi için gerçekçi fırsat ve olanaklar vardır.
- Yeni oluşturulacak programın en düşük maliyetle uygulanması için parasal kaynaklar mevcuttur.
- Beklenen değişiklik ve iyileştirmelerin mezunları daha yeterli, işveren açısından daha çekici kılacak ya da kendi başlarına iş kurabilecek kişiler olmalarını sağlayacak potansiyeli vardır.
- Uzun vadede bu değişikliklerden toplum da kazançlı çıkacaktır.

Ders (müfredat) programının yeniden gözden geçirilmesinde kullanılan süreç çok önemlidir. Katılımcı bir süreç, ilgili tarafların hem uygulamayı desteklemesine, hem de uygulamanın sonuçlarından yararlanmasına olanak sağlar. Fakat uygulama sonuçlarının iyi olması için, katılımın derecesi yeterli bir kriter değildir. Eğitim uzmanlarının süreci temel amaçlardan ve hedeflerden ayrı tutması gerekir. Ancak iyi yönetilen bir katılımcı süreç iyi sonuçlar verebilir.

Öte yandan, ormancılık ders programlarının ve içeriklerinin ilgili disiplinlerde neler öğretildiği dikkate alınmadan değiştirilmesi, arzu edilen sonuçları vermeyebilir. Diğer disiplinlerin de tartışmalara dahil edilmesi, ormancılığın doğal kaynak yönetimi kapsamına giren disiplinler sisteminin bir parçası olarak ele alınmasını sağlar. Son olarak da, bir ders programının performansını izleyip değerlendirecek bir sistemin kurulup yerine oturtulması gerekir."

Ormancılık Öğretimi Uzmanlar Toplantısına "Ormancılık Öğretim Programlarının İzlenmesi ve Değerlendirilmesi" başlıklı bir bildiri ile katılan Aberdeen Üniversitesi (İngiltere) Ormancılık Profesörü Hugh H. Miller'in düşünceleri ise özetle şunlardır:

"Ormancılık öğretim ve eğitim programlarının değerlendirilmesinin ve izlenmesinin amacı, öncelikle bu programların gerçek dünya ile ilgi, bağlantı ve uyumlarının sürdürülmesini sağlamaktır. Bu açıdan "ne öğretiliyor?" sorusu önem taşır. İkinci amaç, öğretimin kalitesidir. Bu açıdan ne öğretildiğinden daha çok ne kadar iyi öğretildiği önem taşır ve bunun için de öğretim/eğitim/aktarım standartları yeniden gözden geçirilir. Öğretilenlerin gerçek dünyanın ihtiyaçlarıyla uyumlu olup olmadığı hususu ile öğretimin kalitesi hususunun ayrı tutulması gerekir.

Gerçek dünya ile ilgi/bağlantı/uyum konusu, bazen sadece mezunlara iş verecek olanların arzularının belirlenmesi şeklinde düşünülmektedir. Bu husus gerçekten önemlidir ama, tehlikeli ölçüde kısıtlayıcı olabilir. Çünkü bu işverenlerin tanımlanması/belirlenmesi basit bir iş değildir. Genellikle küçük bir geleneksel işverenler grubu olacaktır ve bunların başında devlet orman örgütü gelir. Bunlar ormancılık politikasının uygulanmasına ve orman yönetimine ilişkin sorunlarla ilk elden uğraşma durumunda olduklarından, ormancılık eğitim programlarının değerlendirilmesi sürecinde de önemli bir rol oynamaları gerekir. Ancak, orman örgütünün en radikal düşünceleri bile beraberinde kendi örgütlerinin eğitim ve meslek anlayışını da getirecektir ki bunlar ormancılar arasında çoğu kez güçlü bir faktördür. Ormancılık örgütünden gelecek talepler büyük olasılıkla gelecekte ormancılık öğrenimi görmüş olanlara iş verecek olanların gereksinimlerine en iyi şekilde cevap vermeyebilir. Ormancılık disiplininin amaç ve hedeflerinin günümüzde hızla genişlemekte olduğunu dikkate alırsak, ormancılık örgütünün, ormancılığın bugünkü normal çerçevesi dışındaki potansiyel işverenler adına konuşması da beklenemez. Ormancılığın giderek büyüyen kapsama alanı göz önüne alınmazsa, ormancılığın ayrı ve özgün bir meslek olarak geleceği çok kısa olabilir.

Bu nedenle, değerlendirme süreci bir zamanların konvansiyonel ormancılığının dar çerçevesi dışındaki ilgi gruplarına da açık olmalıdır. Araziye dayanan diğer disiplinlerin profesyonelleri, değerlendirme sürecine katılması gereken adayların başında gelirler ve bunlar ormancılığı ne kadar çok eleştiriyorlarsa, katılımları da o ölçüde gereklidir. Eleştiri, kapıları kapatmakla asla önlenemez. Öte yandan eleştiri çoğu durumlarda ya yeterince bilgi sahibi olmaktan kaynaklanır, ya da herhangi bir nedene dayanmaz. Dolayısıyla eleştirenlere kapıların açılması, eleştirileri ortadan kaldırabilir.

Öğretimin kalitesi konusunun çözümlenmesi ise daha kolaydır; çünkü birçok kişi iyi bir öğretimin ne olduğunu bilir ya da bildiğini düşünür. Gerçekten de eğitim-öğretim kalitesi, bir kurumun içinde ormancılıkla hiç ilgisi olmayan, fakat öğretme konusunda deneyim ve bilgi sahibi olan kişiler tarafından etkili bir şekilde izlenip değerlendirilebilir. Ancak böyle bir deneyim ve bilgi tek ve yeterli koşul değildir, çünkü öğrencilerden de önemli bir girdi gelmelidir ve bunun için de öğrencileri dürüstçe doğrudan katkı yapabileceklerine inandıran uygun bir prosedür oluşturulmalıdır.

İzleme ve değerlendirme süreci üniversite düzeyinde farklı, tekniker ve işçi eğitimi düzeyinde farklı olmak zorundadır. Yenilikler peşinde koşan ve gelecekteki değişimleri savunuların üniversite öğrencileri arasından bulunması gerekir. Bunların aldığı eğitim eleştirel düşünmeyi teşvik etmeli, başka dünyaları hayal etme yeteneğini ve hattâ risk almayı desteklemelidir. Bu özellikler teknik yeterlilik kadar önemlidir. Kabul etmek gerekir ki bu öğrencilerin kariyerlerinde belli bir yere gelinceye kadar düşündükleri doğrultuda kurumsal bir değişiklik karşılığında zayıf bir olasılıktır. Bunun anlamı, meslek yaşamları boyunca eleştirel düşünmeyi ve esnekliği sürdürmeleri gerektiğidir. Bu gibi becerilerin bir lisans öğreniminde geliştirilmesi aslında zordur.

Teknik ormancılık alanında çalışmayı, ormancılık çalışmalarını planlama ve denetleme alanında kariyer yapmayı düşünen ormancıların ihtiyacı olan beceriler grubu, yukarıda tartışılan, yenilikler yapma ve geliştirme alanında ilerlemeyi düşünen ormancıların ihtiyacı olanlardan farklıdır. Bu konuda hayal gücü, önemli olmakla birlikte, organizasyon ve personel yönetimi alanındaki beceriler kadar önem taşımaz.

Aslında günümüzde bu alan ayrımı öğretim kurumlarından çok işveren (ormancılık örgütü) tarafından meslekte bir süre çalışmış üniversite mezunları arasında yapılmakta ve sorun daha ziyade meslek içi eğitimle çözümlenmeye çalışılmaktadır. Ancak, bu gereksinime dikkate

alınarak ilgili yüksek öğretim kurumlarının (orman fakültelerinin) ders programlarını yeniden gözden geçirip biçimlendirme sürecinde birbirinden oldukça farklı iki tip insan yetiştirmeye özen göstermesi yerinde olur. (Bu sorun yalnız ormancılığa özgü değildir).

Özellikle üniversite düzeyindeki eğitim-öğretimin amacı, değişimi kabullenmeye istekli ve tercihan değişime öncülük etmeye eğilimli kişiler yetiştirmektir. Ancak bu değişim sadece değişiklik yapma uğruna değil, genellikle toplumun, özellikle de bilinçli ve yansız sivil toplum örgütlerinin meslekten beklentilerinin karşılanması için olmalıdır. Bu nedenle eğitim-öğretim, öğrencilerde sadece rasyonel eleştiri kapasitesi yaratmakla kalmamalı, aynı zamanda ve daha önemlisi başkalarının görüşlerini mantıklı bir şekilde değerlendirip gereğini yapma becerisi de kazandırmalıdır. Bunun gerçekleştirilebilmesi için bir öğretim programının öğrencilere, çok farklı görüşlerle karşılaşabilecekleri bilincini ve teknik alanlar dışında sadece bir tek doğru cevap olamayacağı inancını kazandırması gerekir. Öğrenciler her zaman konuları kendi aralarında ve öğretim üyeleriyle tartışmaya özendirilmelidir.

Bir öğretim programının değerlendirilmesi görüşmelerinde hem içerik, hem denge üzerinde durulmalıdır. İçerik, bir lisans programını oluşturan farklı derslerin kapsadığı konulardır. Denge ise hem herbir dersin içerdiği konuların dengesini, hem de dersler arasındaki dengeyi ifade eder. Bunların sürekli olarak izlenmesi ve değişimi belirleyip teşvik etmek üzere periyodik değerlendirmeler yapılması gerekir. Kaçınılmaz olarak hem içerik, hem de denge, bir ölçüde, mevcut öğretim kadrosunun yeteneklerini ve gerek konularındaki, gerek dış dünyadaki gelişmelerle ilgilerini yansıtabacaktır. Değerlendirme süreci, bu gerçeğe karşı önlem alınmalıdır. Kısacası ders programlarında ve içeriklerde yapılacak değişiklik, ancak ilgili öğretim üyelerinin, sorumlu oldukları derslerde değişiklik yapılmasına içtenlikle istekli olmaları halinde etkili olabilir.

Geçmişte ve günümüzde bazı ülkelerde esas itibarıyla bir tek kuruluş- ki bu genellikle devlet orman örgütüdür-ormancılık öğrenimi görenlerin hangi niteliklere sahip olması gerektiğini dikte etmiştir ve etmektedir. Durum böyle ise, bu kuruluşun herhangi bir değerlendirme panelinde mutlaka temsil edilmesi gerekir. Ancak, devlet orman örgütlerinin bir ölçüde de olsa muhafazakâr doğası nedeniyle, bunların temsilcilerine büyük roller verilirse sorunlar ortaya çıkabilir. Dış ilgi gruplarının izleme ve değerlendirme çalışmalarında önemli ölçüde rol almaları da, ormancılık öğretim ve eğitiminin değer yitirmesiyle sonuçlanabilir.

Öğretim programlarının içerik ve denge bakımından düzenlenmesi kadar öğretim standartlarının izlenmesi de büyük önem taşır. Öğrencilerin performansının (pratikte sınav sonuçlarının) değerlendirilmesi, öğretimin başarısının bir göstergesidir. Öte yandan öğretim kalitesinin izlenmesinde önemli bir husus da öğrencilerin dinlenmesidir. Bu husus anket yöntemiyle gerçekleştirilebilir. Anketler önemlidir. Bunlar kurum içinde standardize edilmeli, özetlenen anket sonuçları Dekan ya da Bölüm Başkanı tarafından görülmeli ve bunların yorumlarıyla birlikte sonuçlar Akademik Kurula sunulup tartışılması sağlanmalıdır. Bu süreçte performansın sürekli olarak zayıf olduğu ortaya çıkan her öğretim üyesi ile ilgili inceleme yapılmalı ve performansı yükseltmenin yolları aranmalıdır. Anketlerde öğrencilere sorulacak ve dört ya da beş farklı puan üzerinde değerlendirilmesi istenecek sorular arasında şunlar bulunabilir:

- Ders tümüyle ilgi çekici mi?
- Konular iyi sunuldu mu?
- Dersin amacı başlangıçta belirtildi mi?
- Belirtilen amaçlara ulaşıldı mı?
- Ders ve ödev yükü kendi çalışmanıza zaman bıraktı mı?
- Başarı kriterleri açıkça ortaya kondu mu?

- Kütüphanede yeterince yararlanabileceğiniz kaynak var mı?
- Dersler iyi anlatıldı mı?
- Pratik çalışma/uygulama iyi organize edilmiş mi?
- Öğretim üyesi ve yardımcıları iyi hazırlanmış mı?
- Ders size ne ölçüde hitap ediyor?
- Ders sizi fazla zorladı mı?

Anket yönteminin etkili olabilmesi için, öğrencilerin sorulara verdiği cevapların anonim olarak algılanacağından ve bazı hoşla gitmeyen cevaplar yüzünden ayrımcılığa ya da topluca suçlanmaya maruz kalmayacaklarından emin olmaları gerekir."

4. SONUÇ

Ormanlık politikalarında ortaya çıkan küresel değişimler ve bunların doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimi ve çevrenin korunması bağlamındaki etkileri, öğretim ve araştırma sistemlerinin baştan sona yeniden gözden geçirilmesi ve analizi gereksinimini de birlikte getirmiştir (FAO 1997; BRUCE 1998). Ormanlık öğretimi de kuşkusuz durmaksızın değişen bu sahnenin bir parçası olmuştur.

Ormanlık mesleğinden ve onun işgücünden beklenenler son 20-30 yılda özellikle belli konularda önemli ölçüde değişmiştir ve bu değişimin hız kesmesini ummak için bir neden yoktur. Bu bakımdan, herhangi bir ülkede hâlâ 1970'lerin ders programlarına ve müfredatına göre öğrenim gören öğrencilerin, mesleğe ilk girişlerinde oldukça şaşırabileceklerini ve sorunlara hazırlıksız yakalanmanın sıkıntısını çekeceklerini söylemek abartılı sayılmamalıdır.

Bunu önlemek ve eğitim-öğretimin uygulamanın gerisinde kalmasını engellemek için, öğretim programlarının değişimlere uyum sağlayabilecek şekilde yenilenmesi, sürekli biçimde izlenip değerlendirilmesi zorunludur.

Böyle bir sürecin gerçekleştirilmesi için dünyada uygulanagelen çeşitli yöntemler vardır. Ancak hangi yöntem uygulanırsa uygulansın, yenilenme sürecinde arzu edilen sonuca ulaşabilmenin ön koşulu, herşeyden önce öğretim kadrolarının böyle bir değişime içtenlikle hazır olmaları ve katılımcı davranmalarıdır.

Son olarak şu hususun belirtilmesinde yarar vardır: FAO öncülüğünde yapılan ve gelişmekte olan ülkelerde ormanlık eğitiminde gerçekleştirilmesi öngörülen değişiklikleri vurgulayan bir toplantıda ortaya konan düşünceleri özetle aktardığımız bu yazıda sözü edilen birçok tespit, eleştiri ve önerinin, İ.Ü. Orman Fakültesinde son 20-25 yıl içindeki eğitimin yeniden düzenlenmesi çalışmalarında, raporlarda, bildirimlerde, makalelerde ve kitaplarda yer aldığı görülmektedir. Dolayısıyla bu yazıda ülkemizdeki gelişmelerden söz edilmemiş olmasına bakılarak, bu konularda bizde henüz bir şey yapılmadığı izlenimi edinilmemelidir. Alışkanlıkların ötesine geçip, ormanlık eğitim ve öğretiminde toplumsal gelişmeye uygun değişiklikleri gerçekleştirmek, kuşkusuz ki oldukça sıkıntılı bir süreçtir. Ancak bu sürecin başarılı bir sonuca ulaşması da çağı yakalamanın ön koşullarından biri niteliğindedir.

KAYNAKLAR

- BRUCE, J.D., 1998: The Financing and and Management of Higher Education/The Status of Reforms in the World. UNESCO Conference on Higher Education, 5-9 October 1998, Paris.
- FAO 1997: Difficulties and Possibilities Regarding Education and Agricultural Training for the 1990's Decade. FAO, Rome.
- FAO 2001: Report/Expert Consultation on Forestry Education, 17-19 October 2001, Rabat, Morocco. FAO, Rome.
- JARLIND, H., 1998: Curriculum Development Philosophy and Procedure. SADC- FSTCU Publications Series No.1, Lilongwe, Malawi.
- MICHAELSEN, T., 2001: Opening Remark. Annex 5, Report-Expert Consultation on Forestry Education, 17-19 October 2001, Rabat, Morocco. FAO, Rome.
- MILLER, H.H., 2001: Monitoring and Evaluation of Forestry Curricula. Report-Expert Consultation on Forestry Education, 17-19 October 2001, Rabat, Morocco. FAO, Rome.
- ROGERS, A.; TAYLOR, P., 1998: Participatory Curriculum Development in Agricultural Education. A Training Guide. FAO, Rome.
- SKILBECK, M., 1984: School Based Curriculum Development. Harper and Row, London.
- TEMU, A.B.; KASOLO, W., 2001: Reviewing Curricula-Rationale, Process and Outputs. Report-Expert Consultation on Forestry Education, 17-19 October 2001, Rabat, Morocco. FAO, Rome.